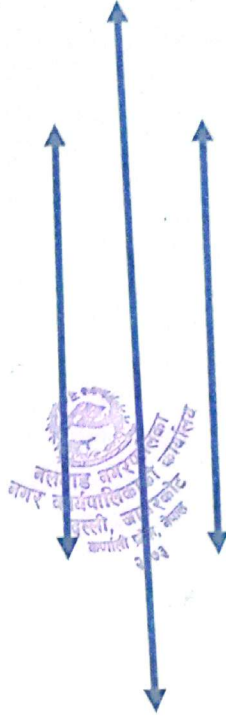


नलगाड नगरपालिका

डढेलो तथा आगलागी नियन्त्रण पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना

२०८१



नलगाड नगरपालिका

स्थानीय विपद व्यवस्थापन समिति

दल्ली, जाजरकोट

## १. पृष्ठभूमि:

स्वच्छ वातावरण र प्राकृतिक सौन्दर्य कायम राख्नको लागि वन क्षेत्र आवश्यक छ। देशको कुल भूभागको ४४% भन्दा बढी क्षेत्रफल ओगटेको वनक्षेत्र वन्यजन्तु, कृषि, पर्यटन, उद्योग, जलस्रोत र भौतिक पूर्वाधारको मेरुदण्डको रूपमा रहेको छ। वनको संरक्षण र व्यवस्थापनमा पछिल्लो समयमा वन डहेलो, अतिचरण, अतिक्रमण जस्ता विभिन्न मानव सिर्जित क्रियाकलापहरू ठूलो चुनौतीका रूपमा देखापर्दै गएको छ। विगत केही वर्षदेखि वन डहेलो एक प्रकोपको रूपमा बढ्नाले जैविक विविधताको महत्वपूर्ण स्रोतको रूपमा रहेको वन क्षेत्रलाई नोक्सानी पुग्दै गएको छ। नवीकरणीय ऊर्जाको स्रोतको रूपमा रहेको वनको विनाश र क्षयीकरण हुनुमा वन डहेलो आगलागी एक प्रमुख कारक तत्वको रूपमा रहेको पाइन्छ। हरेक वर्ष सुख्खायामको सुरुवातसँगै बढ्ने डहेलोको प्रकोपबाट ठूलो मात्रामा प्राकृतिक तथा मानवीय क्षति भइरहेको छ। वन डहेलोका कारण बढ्दै गएको सामाजिक आर्थिक तथा वातावरणीय क्षतिलाई न्यूनीकरण गर्दै जैविक विविधता तथा नवीकरणीय ऊर्जाको स्रोतको संरक्षण गरि जलवायु परिवर्तनमा पर्न सक्ने नकारात्मक असरलाई न्यूनीकरण गर्न राष्ट्रिय स्तरबाटै वन डहेलो नियन्त्रणका लागि सबै सरकारवालाको प्रतिबद्धता सहित समस्या समाधानको लागि कार्यमूलक एवं नतिजामूलक प्रयासका साथै समन्वयात्मक साझा र दीर्घकालीन अवधारणा अवलम्बन गर्नुपर्ने आवश्यकतालाई मध्यनजर गर्दै नेपाल सरकारले व्यवस्थापन सहकार्यको माध्यमद्वारा कार्यक्रम कार्यान्वयन गरी डहेलोबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्दै नियन्त्रित आगोको प्रयोगबाट हुने लाभको विस्तार गर्न राष्ट्रिय रूपमा वन तथा जैविक विविधताको दिगो व्यवस्थापनमा टेवा पुग्ने गरी विभिन्न तहका सरोकारवालाहरूको सहभागितामा वन डहेलो व्यवस्थापन रणनीति २०६७ तयार गरी लागू गरेको छ।

नलगाड नगपालिकाको भूगोलको करिब ३७.३३८ प्रतिशत वन क्षेत्र रहेको छ। सुकख, खर भिर भएकोले गर्मा मौसमको सुरुवात संगसंगै नगरपालिकाका विभिन्न वडामा वर्षेनी आगलागीका घटनाहरूभएका छन्, जसले वन, जलस्रोत तथा स्थानीय वस्तीहरूमा ठूलो क्षति व्यहोरी रहेको छ। गोठालाहरू, खेती गर्ने स्थान र वन क्षेत्रमा आगो लगाउँदा नयाँ पालुवा पलाउने र खेतबारीमा कोइला खरानी बगेर मलको रूपमा आउँछ भन्ने अन्धविश्वासका कारण वन क्षेत्रमा डहेलोको समस्या दिन प्रतिदिन बढ्दै गएको छ। डहेलोका कारण जैविक विविधता र वातावरणमा नकारात्मक असर पर्नुको साथै भौतिक सम्पत्तीमा क्षति भइरहेको छ।

वन डहेलोको कारणवार्षिक रूपमा उल्लेख्य मात्रामा जैविक विविधता र वातावरणमा नकारात्मक असर पर्नुको साथै धनको भने उल्लेख्य क्षति भैरहेको देखिन्छ। आगलागीको प्रकारहरू फरक फरक छन्। तर यहाँ हामी डहेलो र यसको न्यूनीकरणका लागि गर्नुपर्ने व्यवस्थाका विषय प्रस्तुत गरिएको छ। डहेलो तथा आगलागी न्यूनीकरणका लागि सुकखा मौसम सुरु हुनु पूर्व नै स्थानीय सरकारले डिभिजन वन कार्यालय, जिल्ला प्रशासन कार्यालय र जिल्ला स्थित सरोकारवाला निकायहरू बीच समन्वय गरि काम गर्नु पर्ने व्यवस्था छ। सोही अनुसार डहेलो तथा आगलागी नियन्त्रण पूर्व तयारी योजना तयार गरि विभिन्न पूर्व तयारी स्वरूप प्रचार प्रसार, जन चेतना वृद्धि, ज्वलनशील पदार्थको व्यवस्थापन अग्नि नियन्त्रणका लागि सामग्री खरिद तथा वितरण, अग्निरेखा निर्माण लगायतका कार्यहरू सञ्चालन हुन अत्यावश्यक रहेको छ। यस प्रकारको पूर्व तयारीका बाबजुद डहेलो लागेमा सम्पूर्ण सरोकारवाला निकायहरूको सहभागितामा यसलाई नियन्त्रण गर्नुको विकल्प छैन। सर्वप्रथम आम नागरिकमा डहेलो लाग्न नदिने सकारात्मक सोचको विकास गर्न नितान्त आवश्यक छ। डहेलोबाट करोडौं वनजङ्गल हानी नोक्सानी हुने मानवीय क्षति हुने हुँदा समयमै यसलाई न्यूनीकरण गर्ने प्रयास गर्नु नितान्त आवश्यक छ।

  
शेर बहादुर सुन  
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत



## २. पालिकाको परिचय:

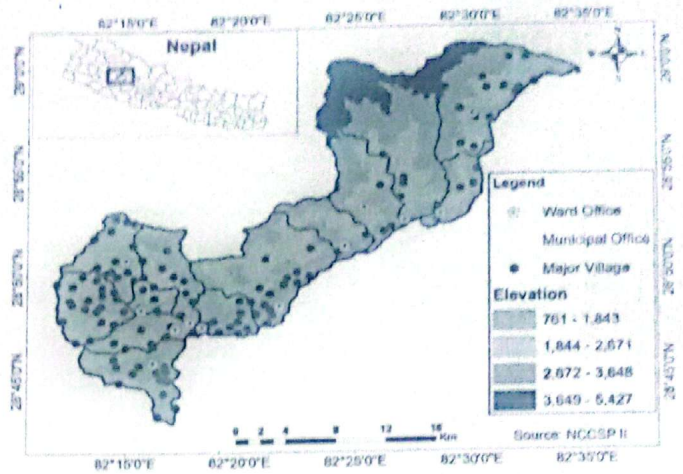
कर्णाली प्रदेशको जाजरकोट जिल्लाका ७ वटा स्थानीय तहहरू मध्ये नलगाडनगरपालिका जिल्लाको पूर्वी क्षेत्रमा अवस्थित छ। साविक काखगेनकोट, डांडागाउँ, भगवती, रदारलहंगा विकास समितिहरूलाई मिलाएर बनेको नलगाडनगरपालिका ३८७.४४ वर्ग किलोमीटर भूगोलमा फैलिएको छ। यसमा यस नगरपालिकासमुन्द्री सतह देखि न्यूनतम ७६० मिटर देखि ५२१२ मिटर उचाइ सम्म फैलिएको छ।

वार्षिक औसमीता कार्यक्रम अधिकतम २७ डिग्री सेल्सियस देखि न्यूनतम ६ डिग्री सेल्सियस सम्म रहेको छ। वार्षिक अधिकतम वर्षा १६५५ मि.मि.

तथा वार्षिक न्यूनतम वर्षा ८६५ मि.मि. साथै सरदर सापेक्षिक आद्रता

९२ प्रतिशत पाइन्छ। नलगाडनगरपालिकाको सीमाना पूर्वमा डोल्पा जिल्लाको मुङ्केचूलागाउँपालिका, पश्चिममा भेरीनगरपालिका,

उत्तरमा कुशेगाउँपालिका र वारेकोटगाउँपालिका र दक्षिणमा ठूलीभेरीनदी र रुकुम जिल्लाको आठवीसकोटनगरपालिका रहेको छ।



नलगाडनगरपालिका बहुप्रकोपको उच्च जोखिममा रहेको छ। त्यसैगरी मुख्य प्रकोप तथा विपद्हरूमा क्रमसभूकम्प, पहिरो, बाढि, कोभिड-१९, सडक दुर्घटना, कुरकुरकोटोकाई, आगलागी, चट्याङ्ग, वन्यजन्तु आतंक, मिचाह प्रजाती (मिचाह प्रजाति भनेको जैबिक विविधतामा असर गर्ने, खेतीपाती र पशुपालन, पारिस्थितिक सन्तुलनका साथै माटो र उर्वर विगानेकम गर्छ। जस्तै : बनमारा तथा गन्धेजार अत्यन्तै सामान्य मिचाहा प्रजाति हो) यसले जमीनलाई ढाक्छ, जमिनको उर्वरता घटाउँछ, रस्थानीय वनस्पतिहरूलाई बढ्दैन। दिने जस्ता प्रकोपहरू रहेका छन्। यी प्रकोपहरूको कारण सामाजिक, आर्थिक, पर्यावरणीय विकासका संरचनाहरू मानकारात्मक असर पुगेको कुरा विभिन्न तथ्याङ्क र प्रमाणहरूले पुष्टि गरेका छन्। यसको असर बाटगरिब, विपन्न, महिला, बालबालिका, वृद्धवृद्धाहरू, साधन स्रोतमा कम पहुँच भएका घरधुरी साथै प्राकृतिक स्रोतमा आश्रित समुदायहरू बढी प्रभावित भएका छन्।

## ३. योजनाको उद्देश्यहरू :

- आम नागरिकलाई आगलागी नियन्त्रण वारे सचेतना अभिवृद्धी गर्ने,
- डढेलो तथा आगलागी व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय तहमा बृहत सामूहिक योजना तयार गरि जोखिम न्यूनीकरणका लागि अपनत्व वृद्धि गर्नु।
- आगलागी तथा डढेलोको जोखिममा रहेका स्थानहरूको पहिचान गरि समाधानका उपायसहित समुदायलाई सु सूचित गर्नु।
- विगतका घटनाहरूको अनुभवको आधारमा पालिका भित्रको अवस्था पहिचान गरि आवश्यक पूर्व तयारीका क्रियाकलापहरूमा लगानी बढाउनु।
- राष्ट्रिय बन्, सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति र उपभोक्तालाई डढेलो नियन्त्रण कार्यमा क्रियाशिल बनाउने,
- आगलागी नियन्त्रणमा खटिने सरोकारवालाहरूको स्रोत साधन सहित क्षमता अभिवृद्धी गरि उनीहरूको पूर्ण सहभागितामा डढेलो नियन्त्रण गर्ने

शेरबहादुर मुजु  
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत



#### ४. वनडहेलोको परिचय :

सामान्यतया वनमा लाम्हे विनाशकारी आगो अनियन्त्रित रूपले फैलिदै गई वनमा रहेका अनगिन्ती प्राकृतिक इन्धनका सामग्री आदिलाई बाल्दै नष्ट गर्दै विशाल रूप लिएर अगाडि बढ्छ त्यसलाई वन डहेलो भनिन्छ । नेपालको हावापानी अनुसार प्रत्येक वर्ष फागुनदेखि चैत्रसम्मको अवधिलाई डहेलो संकट अवधिको रूपमालिइन्छ । यो अवधिलाई मध्यनजर गरि स्थानीय तहमा कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ । नेपालको परिवेशमा वन जङ्गल, पाखा, घाँसे मैदान, खरबारीहरूमा विभिन्न बहानामा आगो लगाइने र अधिकांश क्षेत्रहरू बढी सुख्खा भएका कारण आगो अनियन्त्रित भई डहेलो लाग्ने गरेको पाइन्छ ।

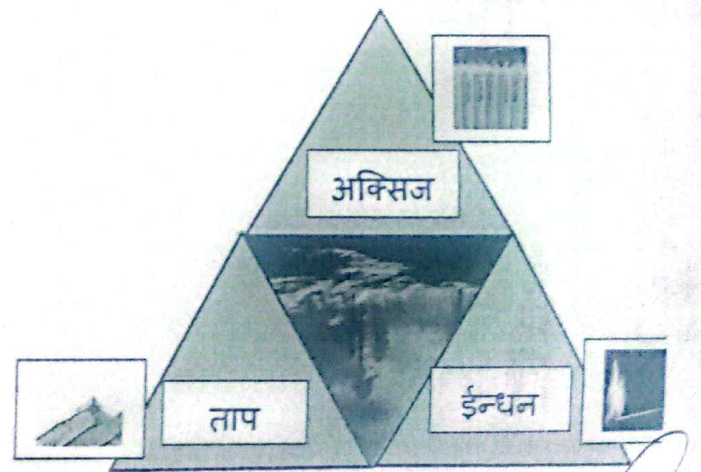
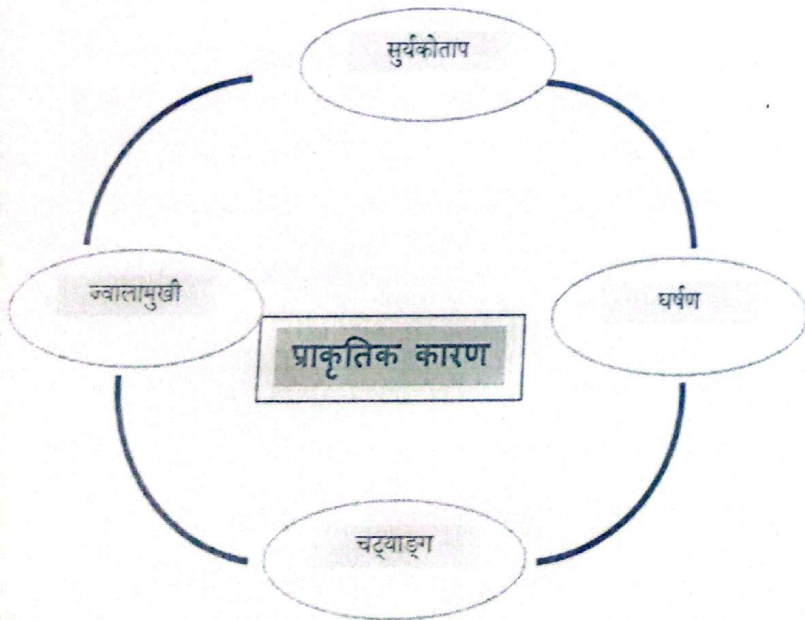
वनमा डहेलो लाग्नका लागि ३ वटा कुराहरूमहत्वपूर्णहुन्छन् । प्रज्वलनशील वस्तु (Inflammable Materials), आगोको स्रोत (Source) र अक्सिजन (Oxygen) जसलाई अग्नि त्रिभुज (Combustion Triangle) भनिन्छ । जब यी तिन चीजहरूको एकसाथ मिलन हुन्छ तब आगो लाग्न सुरु हुन्छ । यी तीन मध्ये एक को अनुपस्थितिमा आगो लाग्दैन । विशेष गरि प्रज्वलनशील वस्तु र आगोको स्रोतलाई उचित व्यवस्थापन गर्न सकेमा वन डहेलोबाट सजिलै बच्न सकिन्छ ।

#### ५) वन डहेलोको कारक तत्वहरू :

विशेष गरि वन डहेलोका प्रमुख २ वटा कारक तत्वहरू रहेका छन्:

##### ५.१ प्राकृतिक जन्य कारण:

मानवीय क्रियाकलाप बाहेक प्राकृतिक कारणबाट वनमा आगो सल्कन गई लाग्ने डहेलोलाई प्राकृतिक वन डहेलो भनिन्छ । यस प्रकारको डहेलो चट्याङ पर्दा, ढुङ्गा पल्टिँदा ठोकिएर हुने घर्षणबाट, रूख विरूवाहरूकोहाँगाबिँगा एक आपसमा जोडले ठोकिँदा हुने घर्षणबाट, ज्वालामुखी वा ठूलो भूकम्प जाँदा निस्कने आगोको ज्वालाबाट र सूर्यको ताप लेन्स जन्य वस्तुमा पर्न गई आगो बल्न जाँदा समेत लाग्ने गरेको पाइएको छ ।



##### ५.२ कृत्रिम कारण:

क) अन्जान अर्थात भुलचुक

शेर बहादुर पुन

- मादक पदार्थ सेवन गर्दा,
- बटुवा धारीले खाना पकाउँदा,
- गोल पोल्दा,
- अरिङ्गाल वारुला पोल्दा,
- मह काट्टा रातमा राकु लिएर हिँड्दा,
- चाडवाडमा पटका पड्काउदा,
- बालबच्चाहरु आगोसँग खेल्दा

#### ख) नियतवस

- अतिक्रमण गरी खेती गर्ने,
- शिकार गर्ने,
- जंगली जनावर भगाउने,
- सुकेका दाउरा बटुल्नको लागि
- घरको सुरक्षाको लागि,
- अर्काको रिसिबी गर्ने चलन ,
- खेत वारीमा मल आउछ भन्ने धारणा आदि कारणले नियत वा स्वार्थको कारण आगो लगाउने चलन रहदै आएको छ,

#### ६. वन डढेलोको असर र परिणाम

वन डढेलोले सबै जैविक वस्तुहरू (वनस्पति तथा प्राणीहरू) र अजैविक वस्तुहरू (माटो, ढुङ्गा र अन्य वातावरण समेत) लाई थोरै वा धेरै असर पारेकै हुन्छ। डढेलोको असर सकारात्मक भन्दा नकारात्मक बढी हुने हुँदा यसको परिणाम पनि दुःखदायी र पिडा दायी हुन्छ। वनस्पति तथा रुख बिरुवाहरूको कुरा गर्दा यसले तुलनात्मक रूपमा स-साना बिरुवाहरूलाई बढी असर पार्दछ। कहिलेकाहीं त डढेलोले वनमा गएका मानिस तथा घरपालुवा जनावर मात्र नभई मानव बस्तीमा प्रवेश गरी धन जनको क्षति समेत गराउँछ। वन डढेलोका असर र परिणामको बारेमा बुँदा गत रूपमा तल दिइएको छ।

#### ६.१ डढेलोका असर र परिणामहरू

##### क) वन जङ्गलको विनाश

- बीउहरू डढ्ने, स-साना बिरुवाहरू डढ्ने/मर्ने।
- ठूला रुखहरूका पनि बोक्रा र पात सुक्न सक्ने, काण्डमा घाउ बनेर रोग किराको आक्रमण हुन सक्ने एवं रुखको वृद्धिमा नकारात्मक असर पर्ने।
- काठ दाउरा, घाँस एवं गैर काष्ठ वन पैदावारको नोक्सान।
- वनको पुनरुत्पादन क्षमतामा हास।
- खोटो सङ्कलन गरेका क्षेत्रमा बढी नोक्सान।
- लगातारको डढेलोका महत् पूर्णसदाबहार प्रजाति विस्थापित भई कमसल खाले पतझर एवं डढेलो प्रतिरोधी प्रजातिको वृद्धि।

##### ख) वन्यजन्तुलाई हानी

श्रीर बहादुर पुन  
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत



- अण्डा, बच्चा लगायत सबै उमेरका वन्यजन्तुको जल्ने र घाइते भइ क्षति ।
- वन्यजन्तुको वासस्थानविनाश ।

#### ग) माटोको गुणस्तरमा असर

- माटोको प्राङ्गारिक पदार्थ डढेर सतह नाङ्गो भई हावा, घाम र वर्षाको लागि खुला हुने एवं माटोको पानी सोस्ने क्षमतामा हास हुनाले भू-क्षयमा वृद्धि ।
- प्राङ्गारिक पदार्थ डढ्ने र सूक्ष्म जीवाणुमा असर परी उर्वरा शक्तिमा हास आउनुको साथै माटोको संरचना नै बिग्रने ।
- कम्पोस्ट उत्पादनमा कमी ।
- माटोको नाइट्रोजन भण्डारमा हास ।

#### घ) प्रदूषण

- वायुमण्डलमा धुवाँ र स-साना खरानीका कणहरूले वायु प्रदूषण ।
- ताल/नदी नाला प्रदूषण ।

#### ङ) जलवायु परिवर्तनका असर

- कार्बन भण्डारको स्रोतको रूपमा रहेका रुख बिरुवाहरू नासिने ।
- रुख बिरुवा डढ्दा कार्बनडाइअक्साईड उत्सर्जन हुने (जुन हरित गृह ग्याँसको प्रमुख स्रोत हो) र जलवायु परिवर्तनमा भूमिका खेल्ने ।

#### ७) वन डढेलो न्यूनीकरणका उपायहरू:

वन डढेलो न्यूनीकरणको लागि पुर्बतयारी र नियन्त्रण गरि २ वटा उपायहरू छ,

#### क)पुर्बतयारी :

- अग्नि नियन्त्रण टोली गठन गर्ने,
- सुख्खा याममा (फागुनदेखि जेष्ठसम्म)वन हेरालुको व्यवस्था मिलाउने,
- वनमा अग्निरेखा निर्माण गर्ने,
- भएका अग्निरेखाहरूलाई सरसफाई गर्ने,
- अग्नि नियन्त्रण सामग्रीको व्यवस्थापन गर्ने,
- सरोकारवालाहरूसँग आवश्यक समन्वय र सहकार्य गर्ने,
- वन क्षेत्रभित्र रहेका पानीको मुहानहरूको संरक्षण गर्ने,
- ठाउँ ठाउँमा पानी पोखरी निर्माण गर्ने,
- विद्यालय तथा कलेजका पाठ्यक्रमहरूमा वन डढेलो नियन्त्रण सम्बन्धी विषयवस्तु समावेश गर्ने,
- रेडियो, टिभी, पात्रपत्रिका र सामाजिक सञ्जालहरूबाट वन डढेलो नियन्त्रण सम्बन्धी सूचनाहरू प्रचारप्रसार गर्ने,
- जोखिम क्षेत्रहरूमा सचेतनामूलक होर्डीङ्ग बोर्डहरू राख्ने आदि

  
शेर बहादुर पुन  
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

ख) नियन्त्रका उपयाहरु:

- गठित अग्नि नियन्त्रण टोली तथा उपलब्ध सामग्रीहरुको उपयोग गरि तुरुन्त आगो निभाउने,
- डढेलो प्रभावित क्षेत्रमा अनुगमन गरि ननिभेको आगो निभाउने,
- उपलब्ध सामग्री जस्तै बालुवा, माटो, हरियो हाँगा, आगो निभाउने उपकरणको प्रयोग गर्ने
- जल स्रोत (नदी, ताल, पोखरी) बाट पानी उपयोग गर्ने,
- आगो लाग्ने बित्तिकै नियन्त्रणका लागि समुदायलाई सूचित गर्ने र परिचालन गर्ने,
- आगो फैलिन सक्ने सामग्री (सुक्खा पात, झार) हटाउने,
- प्रतिरोधात्मक आगो (Backfire) लगाउने,
- निर्माण गरिएको अग्नि रेखाहरुलाई प्रभावकारी रूपमा प्रयोग गर्ने
- सम्बन्धित निकायहरूसँग सूचनाको आदानप्रदान गर्ने


ग) आगलागी पश्चात गरिने कार्यहरु :

- डढेलोबाट भएको क्षतिको पहिचान, मूल्यांकन गरि क्षतिको अभिलेख राख्ने,
- सूचनाको आदान प्रदान गर्ने,
- प्रभावित व्यक्तिहरुलाई क्षतिपूर्ति तथा राहत उपलब्ध गराउने।
- प्रभावित क्षेत्रको यथाशीघ्र पुनर्स्थापना गर्ने,
- प्रभावित क्षेत्रमा अनुगमन गरी पुनः आगलागी हुन नदिन कदम चाल्ने,
- उपयुक्त कानूनी व्यवस्था तथा कार्यान्वयन (डढेलो नियन्त्रणसम्बन्धी ऐन/नियमको प्रभावकारी कार्यान्वयन),
- पुनर्स्थापना कार्य (रूख रोपण, जमिन सुधार) गर्ने,

८) वन डढेलोबाट प्रभावित हुन सक्ने नाल्गाड नगरपालिकाको सम्बेदनशील क्षेत्रहरु स्थानहरु:

क) मानव बस्तिहरु:

क्र.स.	वडा	टोल/स्थानहरु	कूल घरधुरी संख्या	लोकेसन (अक्षांशरदेशान्तर)
१	१	कल्पत, पालि, जुरेली,	५२९	
२	२	भोने	१०	
३	३	सानंवन, भादाले	७५	
४	४	प्यारगारा		
५	५	गेरिनि, रघुनाथ,	७४	
६	६	राता, प्युरी	८०	

  
क्षेत्र बहादुर पुल  
प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत



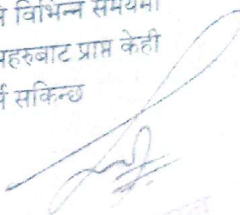
७	७	चामखेत	
८	८		
९	९		
१०	१०	ध्यारगाउँ	
११	११		
१२	१२		
१३	१३	देउतिथाली	

ख) वन क्षेत्रहरु:

क्रम	वडा	वन क्षेत्रको नामहरु	क्षेत्रफल	कैफिएत
१	१	.....	.....	
२	२	.....	.....	
३	३	.....	.....	
४	४	.....	.....	
५	५	.....	.....	
६	६			
७	७			
८	८			
९	९			
१०	१०			
११	११			
१२	१२			
१३	१३			

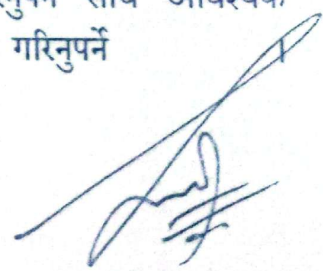
१) वन डढेलोसंग सम्बन्धीत बिगतका सिकईहरु:

सामुदायिक वन उपभोक्ता समुहको सक्रिय सहभागिता, जिल्ला स्थित सुरक्षा निकायको नियमित एवं प्रभावकारी परिचालन, डिभिजन वन कार्यालयबाट संचालित प्रचारप्रसार तथा समुदायमा आधारित डढेलो नियन्त्रण अभियान लगायत अन्य सरोकारवाला निकायको प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष सहयोगमा वन डढेलोका कारण नलगाडनगरपालिकामा मानविय क्षति हुन नपाएको भएता पनि विभिन्न समयमा घर, गोठ, पशु, चौपाया तथा वन जंगलको क्षतिमा भने पूर्ण नियन्त्रण हुन सकेको देखिदैन। विगतमा संचालित कार्यक्रमहरुबाट प्राप्त केही सिकाइको आधारमा निम्नानुसार कार्यहरु गरेमा वन डढेलोबाट तथा आगलागी वाट हुन सक्ने क्षतिलाई न्युनीकरण गर्न सकिन्छ।

  
 वन विभाग  
 काठमाडौं



- वन डडेलो लागु अगावै वन जंगल तथा वस्ती वरिपरि रहेका पातपतिंगर तथा सल्लीपिरल हटाउने तथा अग्नी रेखा निर्माण गर्न डिभिजन वन कार्यालयबाट सामुदायिक वनको स्वीकृत कार्ययोजना उल्लेख भए बमोजिम अग्निरेखा निर्माण तथा सरसफाइको लागि कार्ययोजना अनुसार गर्न निर्देशन तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउनु पर्ने ।
- स्थानीय तहहरूबाट विगतमा वन डडेलो नियन्त्रणमा नियन्त्रणात्मक कार्यमा बढी सक्रियता रहेको देखिएकोमा आगामी वर्षहरूमा प्रतिरोधात्मक कार्यहरू समेत प्रथामिकताका साथ सञ्चालन गरिनुपर्ने ।
- अग्नी नियन्त्रक सामग्रीहरू खरिद गरि स्थानीय स्तरमै उपलब्ध गराउने तथा तिनको प्रयोग गर्न सिकाउने
- वन डडेलो नियन्त्रण गर्न खटिने कर्मचारीहरू, संलग्न व्यक्ति तथा संस्थाहरूलाई सुरक्षाको प्रत्याभुती गराउने तथा सुरक्षा सामग्री उपलब्ध गराउने र आवश्यक न्युनतम सेवा सुविधा उपलब्ध गराएर यस कार्यमा खट्न उत्प्रेरण जगाउने ।
- सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहलाई स्वीकृत कार्ययोजना कार्यान्वयन गर्न बाध्यकारी बनाइ वन सम्बर्द्धन तथा व्यवस्थापन कार्य गर्न लगाउने ।
- समुदायस्तरमै वन डडेलो नियन्त्रण तथा रोकथाम सम्बन्धी सचेतना कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने
- बृहत रूपमा विद्यालय शिक्षा तथा युवा शिक्षा कार्यक्रमहरू संचालन गर्ने
- वन क्षेत्रमा संरक्षण पोखरी निर्माण तथा मर्मतको कार्यलाई विस्तार गर्ने ।
- वन डडेलो नियन्त्रण गर्ने कार्यमा खटिने उत्कृष्ट सुरक्षाकर्मी कर्मचारी, सामुदायिक वन तथा अन्य संघसंस्थालाई पुरस्कृत गर्ने तथा हौसला दिने
- पालिकास्थित सरोकारवाला निकायहरूसँग निरन्तर समन्वय तथा छलफल गर्ने ।
- समुदायस्तरमा क्लस्टर बनाएर वन डडेलो नियन्त्रण संजाल गठन गर्ने र परिचालन गर्ने ।
- सबै सव डिभिजन वन कार्यालयहरू तथा सुरक्षा निकाय रहेका क्षेत्रमा वन डडेलो नियन्त्रण सामाग्रीको तयारी अवस्थामा राख्ने ।
- वन क्षेत्रमा रहेका प्रज्वलनशील पदार्थ व्यवस्थापन गरी प्राङ्गारिक मल उत्पादनलाई बढावा दिने ।
- वन डडेलो नियन्त्रणका लागि सामुदायिक वन उपभोक्ता समूह (CFUGs) र स्थानीय सरकारको प्रभावकारी समन्वय जरूरी हुन्छ।समुदायलाईडडेलो नियन्त्रण र पूर्वसूचना प्रणालीमा थप संलग्न गराउनुपर्ने ।
- दमकल तथा प्राथमिक स्तरकाडडेलो नियन्त्रण उपकरण (Fire Extinguisher,)को प्रबन्ध गरिनुपर्ने साथै आवश्यक समग्रिहरू ,भन्डारण साथै अग्नि नियन्त्रण टोलीको प्रभावकारी प्रयोग गरिनुपर्ने



श्री बहादुर पुज  
सुदूर पश्चात्कर्मी अधिकृत

१०) वन डढेलो नियन्त्रण सम्बन्धी योजनाहरु:

क्र.स.	क्रियाकलाप	कहिले गर्ने	कहाँ गर्ने	कसले गर्ने	सहभागिता	नतिजा/आधार
१	वन डढेलो व्यवस्थापन योजना तयारी	मङ्सिर	पालिकामा	विपद् सम्पर्क व्यक्ती	कर्मचारी, जनप्रतिनिधि, संघसंस्था	आगलागी नियन्त्रण कार्यविधि तयार हुनेछ
२	डढेलो नियन्त्रण सम्बन्धी पूर्वतयारी गोष्ठी	मङ्सिर	समुदाय, वडा र पालिका स्तरमा	विपद् व्यवस्थापन शाखा	जोखिम समुदाय, जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, संस्थाकोप्रतिनिधि, इलाका बन कार्यालय,सामुदायिक बन उपभोक्ता समुहको प्रतिनिधिहरु,सुरक्षा निकाय,र सम्बन्धित सरोकारवालाहरु	वन डढेलो नियन्त्रण सम्बन्धी देखा परेका समस्याहरु र नियन्त्रणको प्रभावकारी उपायहरुको बारेमा छलफल गरि योजना समावेश गरि कार्यान्वयन गर्न सकिन्छ
३	वन क्षेत्रको झाडी/ सरसफाइ गर्ने	पुष	पालिका भित्रको जोखिम क्षेत्रको वनहरु वन	पालिकाको संयोजनमा वन उपभोक्ता समितिले	सा.व.उ समितिको सदस्य र पदाधिकारिहरुले गर्ने	प्रज्वलनशील पदार्थको व्यवस्थापन भई डढेलो लाग्नबाट बच्ने, यदि लागि हालेमा सहजै नियन्त्रण गर्न सकिने
४	सरोकारवाला सँगको समन्वयात्मक बैठक	पुष	पालिका	विपद् व्यवस्थापन शाखा	राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, जनप्रतिनिधि, कर्मचारी, संघसंस्था प्रतिनिधि, नेपाल प्रहरी, रेडक्रस, बन समितिका प्रतिनिधि र अन्य सरोकारवाला निकायहरु	वन डढेलोको कारण, न्युनीकरणको उपायहरु, डढेलो जस्तो अपराधमा संलग्न दोषीहरुको पहिचान र कारबाही प्रक्रियामा सहयोग पुग्ने
५	अग्नि नियन्त्रणको लागि आवश्यक सम्पूर्ण(पानी, बालुवा, आगो निभाउने उपकरण, सुरक्षा सामग्री, प्रविधि, र उद्धार) सामग्रीहरुसामग्रीको खरिद र वितरण तथा अभिमुखीकरण	पुष	सबै वडाहरुमा	विपद् व्यवस्थापन शाखा	सबैवडाहरु	नियन्त्रणको काममा सहयोग पुग्ने
	द्रुत परिचालन समूह (RapidmobilizationForce) गठन र परिचालन	माघ नियमित परिचालन	सबै वडाहरुमा	विपद् व्यवस्थापन शाखा	कर्मचारी, जनप्रतिनिधि, समुदाय, सुरक्षा निकाय	टोलि गठन हुने, सबैको सक्रिय सहभागिता र संलग्नता हुने फलस्वरूप नियन्त्रणमा सहयोग पुग्ने
	सुराकी वा निगरानी कर्ताको	नियमित	सबै वडाहरुमा	सम्बन्धित वडा	वडा समिति	डढेलो सम्बन्धी सूचना प्राप्त गरि अपराधीलाई

शेर बहादुर  
प्रशासकीय अधिकारी



	परिचालन					सजाय गर्न सहज हुने
८	जङ्गलमा अग्नि रेखाहरू निर्माण र सरसफाइ	माघ	जोखिम क्षेत्रहरूमा	सम्बन्धित वडा, विपद् व्यवस्थापन शाखा	समुदाय, नियन्त्रण टोली, जनप्रतिनिधि, सुरक्षा टोली	आगो लागि हुन पाउँदैन, आगलागी भइ हाल पनि नियन्त्रण गर्न सहज हुन्छ
९	वन डटेलो सम्भावित जङ्गलहरूको बीचबीचमा पानी पोखरीहरू निर्माण गर्ने	जेठ देखि भदौ सम्म	जोखिम क्षेत्रहरूमा	विपद् व्यवस्थापन शाखा र सम्बन्धित वडा	समुदाय, जनप्रतिनिधि, व.उ.स.	आगलागीको आपत्कालिन अवस्थामा नियन्त्रण गर्न सहज हुने
१०	वन डटेलो सम्बन्धी सञ्चार माध्यमबाट जन चेतना प्रचार प्रसार गर्ने	माघ महिना देखि जेठ सम्म	पालिका भरि	विपद् व्यवस्थापन शाखा, सा.व.उ. स., सबै वडाहरू	पत्रकार, विपद् सम्पर्क व्यक्ती, संघसस्था	समुदाय, कर्मचारी, वडा र सरोकार वाला सबैमा आगलागी नियन्त्रण सम्बन्धी जन चेतना अभिवृद्धि हुन्छ जसले डटेलो लगाउने काम प्रति निरुत्साहित गराउँछ
११	वन जङ्गलमा भएका ज्वलनशील बस्तुहरूको व्यवस्थापन	माघ	पालिका भित्रको वनमा	वडा, उपभोक्ता समिति, समुदाय	वडा, पालिका, उपभोक्ता समितिहरू	आगलागी हुन पाउँदैन, यदि आगलागी भइ हाल्यो भने पनि फैलन पाउँदैन र नियन्त्रण गर्न सजिलो हुन्छ
१२	प्रभावित परिवारलाई राहत तथा उद्धार	नियमित	प्रभावित क्षेत्रमा	स्थानीय पालिका र वडा	प्रभावित परिवार, सम्बन्धित वडा, पालिका	प्रभावित परिवारलाई उद्धार हुने र राहतको महसुस हुन्छ,
१३	नियन्त्रणमा खटिने टोलीको बिमा कार्यक्रम गर्ने	आ व को प्रारम्भमै	सबै वडामा	स्थानीय सरकार	नियन्त्रण टोली, स्थानीय सरकार	आगलागी नियन्त्रणमा खटिने टोलीलाई क्षती पुगेमा उद्धार र राहत गर्ने सकिने

शेर बहादुर  
प्रमुख प्रशासकीय उ

## १. सहभागितामा आधारित कार्यक्रमहरू

### ११.१ वन डढेलो नियन्त्रण सञ्जालको गठन तथा परिचालन

नलगाड नगरपालिकामा वन डढेलो नियन्त्रणका लागि डढेलो संवेदनशीलता तथा औचित्यका आधारमा समुदायमा आधारित डढेलो नियन्त्रण सञ्जाल तयार गरि कार्यान्वयन गरिनेछ। उक्त सञ्जाल प्रभावकारी बनाउन प्रत्येक सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहले एक डढेलो नियन्त्रण टोली गठन गर्नुपर्ने छ। सो टोलीमा रहेका सदस्यहरूको नाम र फोन नम्बर सहितको विवरण सम्बन्धित वडा कार्यालय र पालिकामा बुझाउनु पर्नेछ। साथै वडा कार्यालयहरूले आ-आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र गठन भएका सञ्जालको विवरणहरूएकीकृत गरी पालिका, डिभिजन वन कार्यालय तथा जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा पेश गर्नु पर्नेछ।

### ११.२ अन्य सरोकारवालाहरूको भूमिका

- वन तथा वातावरणसँग सरोकार राख्ने संघ संस्था, नागरिक समाज, कर्मचारी, विद्यालयका शिक्षक तथा विद्यार्थीहरू बिच अन्तरक्रिया छलफल गरी आगलागी नियन्त्रणमा समन्वयात्मक अवधारणालाई अपनाई कार्य गर्ने।
- तालिम, गोष्ठी, अन्तरक्रिया आदि कार्यक्रमहरू विशेष संवेदनशील क्षेत्रको आसपासमा जोखिम संवेदनशीलतालाई ध्यान दिई सञ्चालन गर्ने।
- डढेलो नियन्त्रण कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाउन पालिका तथा जिल्लामा रहेका रेडियो, एफएमहरू लगायतका संचार माध्यमहरूसँग समन्वय गरी प्रचार प्रसार कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्ने।
- वन डढेलो नियन्त्रण सम्बन्धित सबै सरोकारवालाहरू सँग समन्वय र सहकार्य गरिकाम गर्ने।
- सहभागिता मूलक तरिकाले सरोकारवाला निकायसँग रहेको बजेटलाई प्रभावकारी बनाई उच्च प्रतिफल आउने गरी उपयोग गर्ने।
- वन डढेलो लगाउने कार्यमा संलग्न व्यक्तिको सम्बन्धमा सूचना उपलब्ध गराउने व्यक्ति/समूहको गोपनीयता कायम गदै उनीहरूलाई सम्मानित गर्ने।

### १२. पालिकामा रहेका औजार तथा उपकरणहरू

क्र.सं.	औजार तथा उपकरणको नाम	संख्या	कैफियत
१.	खोज तथा उद्धारका आधारभूत उपकरणहरू	१/१	DPRP मा अद्यावधिक रहेको
२.		१	
३.	एम्बुलेन्स		

### १३. योजनाको औचित्य :

विगतका प्रयास र अनुभवहरूलाई आधार मानि यो योजना तयार गरिएको छ। योजनामा व्यवस्था गरिएको कार्यक्रमहरू प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न सकिनेमा डढेलोबाट पर्ने असरलाई न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ। एकलो प्रयासबाट गरिने कार्यक्रमहरू भन्दा योजनाबद्ध रूपमा गर्ने कार्यक्रम बढी प्रभावकारी हुने हुनाले पनि योजनामा सबैको सहभागितालाई सुनिश्चित गरिएको छ। कार्यक्रमलाई सफल पार्न सरोकारवाला र निकायहरूको सामुहिक प्रयास र समन्वय हुन जरूरी छ सबैको सहभागिताहरूलाई बढी प्राथमिकता दिएको यस योजनाको कार्यान्वयनबाट लक्षित उद्देश्य हासिल हुने अपेक्षा गर्न सकिन्छ।

### १४. अनुगमन र निरीक्षण :

शेर बहादुर सुब्बा  
पालिका प्रशासनिक अधिकारी





- क्षतिको मूल्याङ्कन : आगलागीपछि क्षतिको लेखाजोखा गर्ने
- संवाद तथा : सरोकारवालाहरूसँगको छलफल गरी योजना सुधारका लागि सुझाव संकलन गर्ने
- अभिलेख संकलन : घटनाहरूको विवरण संकलन गरी सम्बन्धित निकायमा प्रतिवेदन पेश गर्ने

ग. अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको प्रतिवेदन

नियमित अनुगमन तथा मूल्याङ्कनबाट संकलित जानकारीको आधारमा त्रैमासिक वा वार्षिक प्रतिवेदन तयार गरिनेछ।

